

Kredītu ietekmes uz lauksaimniecisko ražošanu un lauku uzņēmējdarbības attīstību novērtējums

Impact of Credits on the Development of Agricultural Production and Rural Entrepreneurship

Gunita Mazūre

LLU Ekonomikas fakultāte, e-pasts: gunita.mazure@e-apollo.lv

Faculty of Economics, LLU, e-mail: gunita.mazure@e-apollo.lv

Abstract. The target of the research is to learn and evaluate the impact of credits on the development of agricultural production and rural entrepreneurship. To achieve the set target the research includes the analysis on the results of the World Bank financed Agricultural and Rural Development Project credit lines, as well as the impact of disbursed credits and credit balance on the dynamics of the GDP in the agrarian sector, its total value added, fluctuations of economically active companies in particular regions and increase of the number of agricultural machinery, as well as on the dynamics of the main types of agricultural products. The research has proved that generally the credits have left the influence on the sectors of agriculture and rural entrepreneurship after the accumulation of the capital within the period of several years. Summarizing and evaluating the results of the research it was concluded that the implementation of the development projects has influenced the growth of economic activities and the GDP of a particular sector only during the latest years.

Key words: agriculture, rural, credits, GDP, production.

Ievads

Latvijas lauksaimnieki un citi lauku uzņēmēji ir izmantojuši divas kredītu iespējas: Pasaules Bankas speciālās kredītlīnijas lauksaimniecības un lauku attīstībai tirgus ekonomikas apstākļos un Latvijā reģistrēto komercbanku kredītus, tajā skaitā valsts atbalstus. Šo kredītu iespējas un to ietekmi jau ir pētījuši vairāki autori (Feiferis, 1998, 2000, 2001; Lujāns, 1997, 2000; Kalniņš, 1995; Kirstuks, 1997, 2001; Mazūre, 2000; Štokenberg, 1997, 1998, 1999, 2000; u.c.), bet Pasaules Bankas Lauksaimniecības attīstības projekta 1994.-1997. gados un Lauku attīstības projekta 1998.-2001. gados kreditēšanas ietekme vispusīgi tomēr nav izvērtēta. Arī Latvijas komercbanku izsniegto kredītu izmantošanas procesi, mainīgās iespējas un to ietekme pētīta nepilnīgi. Turklāt lauksaimnieku kredītspējas nemitīgi mainās līdz ar kredītu resursu cenām, valsts atbalsta nosacījumiem un citiem apstākļiem.

Šādi apsvērumi un situācijas vērtējumi arī noteica darba tēmas izvēli. Darbam uz rekonoscējošo pētījumu pamata tika izvirzīta **hipotēze**: kredītu izmantošana pozitīvi ietekmē lauksaimniecisko ražošanu un lauku uzņēmējdarbības attīstību.

Darba mērķis ir izvērtēt Pasaules Bankas Latvijā realizēto Lauksaimniecības un Lauku attīstības projektu kredītlīniju un kopējo kredītu ekonomisko efektivitāti. Darba mērķa īstenošanai tika risināti trīs uzdevumi:

- izvērtēti Pasaules Bankas finansētā Latvijas Lauksaimniecības attīstības projekta ekonomiskie rezultāti;

- izanalizēti Pasaules Bankas finansētā Latvijas

Lauku attīstības projekta ekonomiskie rezultāti;

- izpētīta komerckredītu izmantošanas attīstība Latvijas lauksaimniecībā.

Materiāli un metodes

Pētījumiem izmantoti Latvijas Komercbanku asociācijas, Latvijas Hipotēku un zemes bankas, Pasaules Bankas un Centrālās Statistikas pārvaldes informācija, nepieciešamā finansu literatūra, zinātniskas publikācijas un citi materiāli.

Analizējot kredītu ietekmi uz lauksaimniecības un lauku uzņēmējdarbības attīstību, tika veikta dinamikas rindu analītiskā izlīdzināšana, izmantojot ģeometrisku ilustrāciju, kā arī pielietotas statistiskā grupēšana, tendenču un ekspertēšanas metodes.

Rezultāti un diskusija

Latvijā realizēto Pasaules Bankas projektu kredītlīniju ekonomiskie rezultāti

Aizņemtā kapitāla jeb kredītu ietekme uz lauksaimniecisko ražošanu un lauku uzņēmējdarbības attīstību tika novērtēta tikai faktiskajam projektu īstenošanas periodam, bet nav pētīta projekta pēctiekme kredītu atkārtotas izmantošanas periodam, jo šādu informāciju neapkopoj nedz Pasaules Bankas, nedz Latvijas Hipotēku un zemes bankas speciālisti.

Lauksaimniecības attīstības projekta kreditēšanas rezultātu novērtēšanai tika aprēķināts neto apgrozījuma pieaugums lauksaimniecības produkcijas ražotājiem un pārstrādātājiem. Lai gan projekta īstenošana tika uzsākta

1994. gadā, lauksaimniecības produkcijas pārstrādātājiem aizdevumi tika izsniegti, sākot tikai ar 1995. gada 3. ceturksni, tāpēc analīze aptver tikai trīs gadu posmu no 1995. līdz 1997. gadam. Lauksaimniecības attīstības projekta rezultāti parādīti 1. attēlā.

Lauksaimniecības produkcijas ražotāju neto ienākumi analizējamajā periodā ir palielinājušies 13 reizes, 1997. gada beigās veidojot 7221 tūkst. USD, bet lauksaimniecības produkcijas pārstrādātāju neto ienākumi ir palielinājušies 3.2 reizes, 1997. gada beigās veidojot 11 061 tūkst. USD (PB, 1997). Pētījuma ietvaros tika pieņemts, ka ražošanas ienākumu palielinājumu galvenokārt veicināja tieši Pasaules Bankas kredīti, tomēr izdalīt šā faktora īpašo ietekmi arī turpmākajos periodos iespējams tikai ar komplicētiem aprēķiniem.

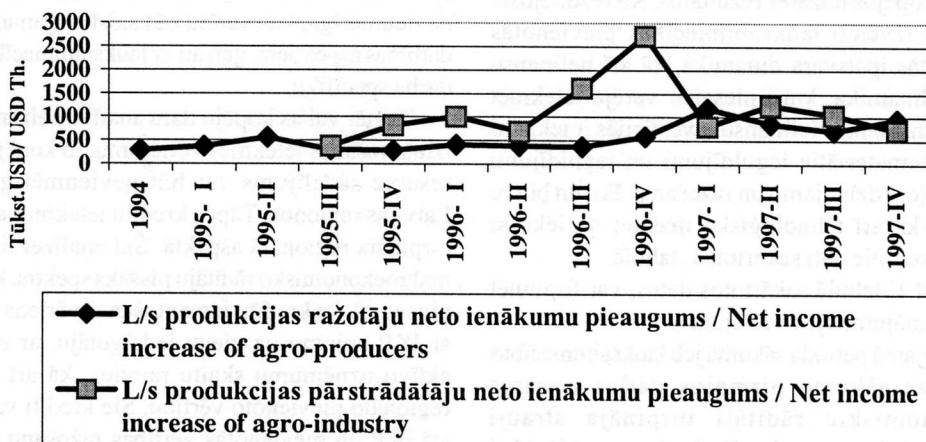
Tomēr Lauksaimniecības attīstības projekta vispārīgā ietekme uz lauksaimniecību un tās turpmāko attīstību vērtējama kā ļoti pozitīva, jo tā veicināja ražošanas iespēju veidošanu, kā arī tehniskās bāzes radīšanu. Kredītlīnija tika īstenota laikā, kad Latvijas komercbanku sistēma bija nepietiekami attīstīta un tā nebija spējīga un ieinteresēta apkalpot lauksaimniecības sektoru. Pētījuma gaitā tika pieņemts, ka kopējo pozitīvo ekonomisko rezultātu ietekmēja tādu elementu attīstība kā zemes tirgus veidošanās, labāko, veiksmīgāko saimniecību platību palielināšanās, racionālāka saimniekošana un tehnoloģiju modernizācija.

Pasaules Bankas otra finansētā Lauku attīstības projekta ietvaros vislielākais aizdevumu apjoms tika izsniegts 2001. gada beigās un 2002. gada sākumā, tāpēc šo kredītu ietekmi uz lauku uzņēmēju darbības attīstību varēs novērtēt tikai pēc 2002. gada finanšu pārskatu analīzes. Taču, ņemot vērā iesniegtos projektus un operatīvo informāciju, 2001. gada beigās aizdevumi bija veicinājuši 2532 jaunu darba vietu radīšanu.

Atbilstoši kredītēšanas noteikumiem, šī kredītlīnija tika sadalīta divās apakškomponentēs: A apakškomponente bija komerciāla kredītlīnija parastu kredītu finansēšanai, savukārt B apakškomponente bija īpašs atbalsts kredītu veidā jeb speciālie mērķkredīti mazajiem lauku uzņēmējiem. Līdz ar to B grupas aizdevumu izdevīgie noteikumi, it sevišķi piešķirtais valsts līdzfinansējums, ir veicinājis lauku iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti, jo aptuveni 40% gadījumos B grupas aizdevuma līdzekļi izmantoti uzņēmējdarbības uzsākšanai. Pārējos gadījumos tas izmantots esošās uzņēmējdarbības paplašināšanai, iegādājoties jaunas iekārtas. Šie aizdevumi lauksaimniecības nozarei pārsvarā ieguldīti dārzenkopībā, augļkopībā un netradicionālajā lauksaimniecībā.

Lielākā daļa no A grupas aizdevumiem, kas bija parastie komerckredīti, ieguldīti lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, kokapstrādē un tirdzniecībā. Nozaru un projektu daudzveidība apgrūtinā vai liedz iespēju izanalizēt un izvērtēt vairākus svarīgus indikatorus pēc kuriem varētu secināt par šīs kredītlīnijas ekonomiskajiem rezultātiem. Tāpēc tika analizēti un vērtēti tikai kopīgie rādītāji – apgrozījuma neto pieaugums un darba vietu skaita pieaugums. Lauku attīstības projekta rezultāti parādīti 2. attēlā.

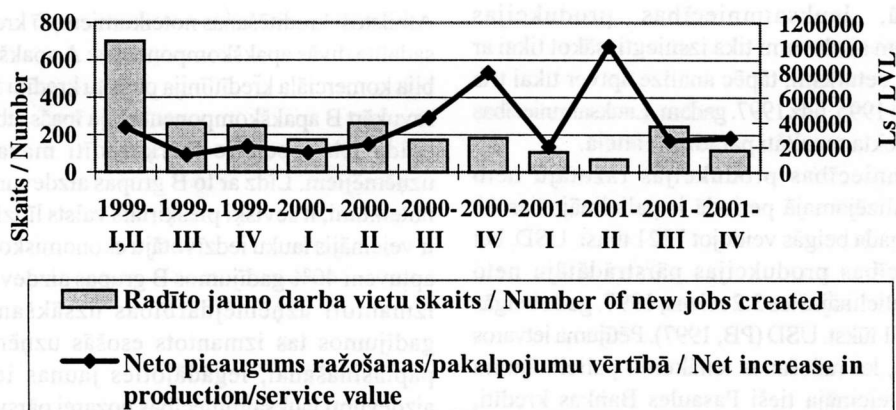
Projekta laikā apgrozījuma kopējais neto pieaugums ražošanas/pakalpojumu vērtībā ir Ls 4.1 milj. Kā redzams 2. attēlā, viskrasāk neto apgrozījums palielinājies 2001. gada 2. ceturksnī, kad tas bija Ls 1.01 milj. jeb ceturrtā daļa no pieauguma apjoma visā analizējamajā periodā, bet darba vietu skaita palielinājums šajā periodā ir vismazākais (PB, 2001). Tas var liecināt par šo kredītu izmantošanu ražošanas intensifikācijas pasākumiem vai mērķiem, kas saistīti ar tādu pasākumu realizēšanu, kuru pamatā nav nepieciešams cilvēkresursu pieaugums.

Avots: aprēķini pēc PB datiem (Pasaules Bankas ..., 1994-1997).
Source: calculations according to the WB (1994-1997).

1. att. Pasaules Bankas finansētā Lauksaimniecības attīstības projekta ietekme uz ienākumu neto pieaugumu Latvijā 1994.-1997. gadā.

Fig. 1. Impact of the World Bank financed Agricultural Development Project on the increase of net income in Latvia between 1994 and 1997.

Avots: aprēķini pēc PB datiem (Pasaules Bankas ...; 1999-2001).
Source: calculations according to the WB (1999-2001).

2. att. Pasaules Bankas finansētā Lauku attīstības projekta rezultāti Latvijā 1999.-2001. gadā.

Fig. 2. Results of the World Bank financed Rural Development Project in Latvia between 1999 and 2001.

Krasais neto apgrozījuma samazinājums 2001. gada 1. ceturksnī izskaidrojams ar to, ka šajā ceturksnī tika izsniegts aptuveni divas reizes mazāk B grupas aizdevumu nekā 2000. gada 4. ceturksnī.

Lauksaimniecībai izsniegto kredītu ietekme uz nozares makroekonomiskajiem un produktivitātes rādītājiem

Lauksaimnieku kreditēšanas jomā veiktie pētījumi liecina, ka pēdējos gados nemitīgi palielinājušies lauksaimniekiem izsniegto kredītu atlikumi. Turpmākie aprēķini un pētījumi par šo kredītu ietekmi uz nozares makroekonomiskajiem rādītājiem balstās uz hipotēzi, ka izmantotie kredīti veicina attiecīgo kredītņēmēju saimniecību straujāku ekonomisko izaugsmi, kas ietekmē arī kopējos nozares rezultātus. Kā rezultējošie rādītāji tika izvēlēti lauksaimniecības pievienotās vērtības un tās īpatsvara dinamika, kā arī nefinansu investīciju dinamika, kuru piesaisti varēja ietekmēt kredītu izmantošana. Nefinansu investīcijās ir iekļauti ilgtermiņa nemateriālie ieguldījumi un ieguldījumi pamatlīdzekļos (dzīvojamo un ražošanas ēku un būvju celtniecībā, kā arī tehnoloģisko mašīnu un iekārtu iegādē). Apkopotie dati sakārtoti 1. tabulā.

Izvērtējot 1. tabulā sakārtotos datus, var formulēt vairākus secinājumus jeb vērtējumus:

- analizējamā perioda sākumā jeb lauksaimniecības kreditēšanas sākuma pirmajos gados nozares makroekonomiskie rādītāji turpināja strauji pazemināties, jo izmantoto kredītu ietekme parādās tikai pēc zināma laika perioda;

- sākot ar 1998. gadu procesu attīstība radikāli mainījās: uzkrājoties izmantoto kredītu atlikumiem un pateicoties citiem lauksaimniecības atbalsta pasākumiem, nozares pievienotās vērtības kritums apstājās un 1999. gadā jau palielinājās par Ls 16.3 milj.

jeb 12.9%;

- turpinoties kredītu atlikuma pieaugumam, pievienotā vērtība vēl straujāk palielinājās 2000. un 2001. gadā;

- kaut arī bija vērojams nozares pievienotās vērtības absolūtais straujais pieaugums, tās īpatsvars tautsaimniecības kopējā pievienotajā vērtībā turpina samazināties, kas var liecināt par lauksaimnieciskās ražošanas relatīvi zemāku efektivitāti, salīdzinot ar citām ekonomikas nozarēm;

- izmaiņas notikušas saistīto nozaru iekšējā struktūrā: lauksaimniecībā ir novērojams īpatsvara apjoma samazinājums, bet mežsaimniecībā – īpatsvara pieaugums;

- kredītu atlikumiem nav noteiktas sakarības ar nefinansu investīciju dinamiku, jo tā ir samērā nevienmērīga, kas varētu būt saistīts gan ar investoru darbības aspektiem, gan arī ar lauksaimniecības nozares darba specifiku.

Tomēr valsts kopējo datu analīze neizsmēl kredītu izmantošanas ietekmes vērtējumu, jo kopējais kredītu resursu sadalījums var būt nevienmērīgi izvietots Latvijas reģionos. Tāpēc kredītu ietekmes analīze tika turpināta reģionālā aspektā. Šai analīzei tika izvēlēts makroekonomisko rādītāju plašāks spektrs, konceptuāli pieņemot, ka kredītu izmantošanas vēriens var korelē ar IKP apjomu uz vienu iedzīvotāju, ar ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaitu rajonos, kā arī ar nozares reģionālo pievienoto vērtību. Šie kredīti var ietekmēt arī IKP un pievienotās vērtības ražošanu nozarē, un saimniecībās esošo iegādāto traktoru, lauksaimniecības mašīnu un iekārtu skaitu. Izejas dati un aprēķini šādai analīzei sakārtoti 2. un 3. tabulās.

Statistikas pārskatos un Latvijas Komerčbanku asociācijas informācijas avotos nav publicētu datu par visu kredītu atlikuma sadalījumu pa reģioniem. Tāpēc

1. tabula/Table 1

**Latvijas lauksaimniecībai izsniegto kredītu sakarības ar nozares makroekonomiskajiem rādītājiem
1994.-2001. gadā**

**The relationship between the credits disbursed to the agrarian sector and the macroeconomic indicators
of the particular sector between 1994 and 2001**

Gadi/ Years	Kredītu atlikums, milj. Ls/Credit balance, LVL million	Lauksaimniecības, medniecības un mežsaimniecības pievienotā vērtība (fakt. cenās)/Value added of the sectors of agriculture, hunting and forestry (real prices)		Nefinansu investīcijas lauksaimniecībā, medniecībā un mežsaimniecībā, milj. Ls/Non-financial investments in agriculture, hunting and forestry, LVL million
		milj. Ls/ LVL million	% no visas tautsaimniecības pievienotās vērtības/ % of the total value added of all the sectors of national economy	
1994	28.3	170.1	9.4	nav datu / no data
1995	12.5	210.8	10.4	6.1
1996	11.5	213.9	8.7	9.6
1997	19.2	159.8	5.6	11.0
1998	36.4	125.6	4.1	19.4
1999	40.1	141.9	4.1	12.5
2000	46.4	160.2	4.1	18.4
2001	51.7	174.3	4.4	15.1

Avots: aprēķini pēc Latvijas Komercbanku asociācijas (Latvijas Komercbanku ..., 1994-2001)
un CSP (Latvijas Statistikas ..., 1994-2002; Latvijas makroekonomiskie ..., 1997-2001) datiem.

Source: calculations according to the Association of Commercial Banks of Latvia and
the Central Statistical Bureau.

2. tabula/Table 2

**Lauksaimniecības un Lauku attīstības projektu kredītliniju
makroekonomiskā ietekme Latvijas reģionos 1994.-2001. gadā**

**The macroeconomic impact of the Agricultural Development Project and Rural Development Project
credit lines in the regions of Latvia between 1994 and 2001**

Reģioni/ Regions	1994. - 2001. gada periodā izsniegtie kredīti/Credits disbursed between 1994 and 2001		Ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaits lauku rajonos 2001.g./Number of economically active rural companies in 2001		IKP uz 1 iedz. 2000. g. faktiskajās cenās, Ls/GDP per capita in 2000 in real prices, LVL		Nozares kopējā pievienotā vērtība faktiskajās cenās, tūkst. Ls/Total value added of the sector in real prices, LVL th.	
	milj. Ls/ LVL million	% no kopsummas/ % of the total amount	skaitis/ number	% no kopējā skaita/ % of the total amount	1996	2000	1996	2000
Centrs	11.28	22.75	196	20.6	1517	2910	32 448	29 763
Zemgale	13.07	26.36	219	23.1	897	996	91 830	69 060
Vidzeme	13.09	26.40	268	28.2	751	936	42 429	22 778
Kurzeme	7.25	14.62	164	17.2	1270	1839	27 297	26 594
Latgale	2.81	5.67	104	10.9	726	670	19 925	12 041

Avots: aprēķini pēc CSP (Latvijas Statistikas ..., 1994-2002; Lauku saimniecības ..., 1996-2002)
un Latvijas Komercbanku asociācijas (Latvijas Komercbanku ..., 1994-2001) datiem.

Source: calculations according to the Central Statistical Bureau, the Association of
Commercial banks of Latvia.

šādai reģionālai analīzei tika izmantoti Pasaules Bankas Lauksaimniecības un Lauku attīstības projektu kredītlīniju dati.

Kā redzams 2. tabulā, reģionālā līmenī visaktīvākie ir Vidzemes un Zemgales lauksaimnieki un lauku uzņēmēji. Šo reģionu uzņēmēju saņemto kredītu kopējais īpatsvars pārsniedz 52% no analizējamajā periodā izsniegto kredītu kopsummas un šajos reģionos atrodas vislielākais skaits (51%) ekonomiski aktīvo uzņēmumu. Atbilstoši šiem faktoriem tajos tiek saražota arī vislielākā pievienotā vērtība. Tomēr īpašu uzmanību piesaista Zemgales reģiona pievienotās vērtības apjoms, kas 2-6 reizes pārsniedz pārējo reģionu pievienotās vērtības apjomus. Tas izskaidrojams ar Zemgales reģiona lauksaimniecībā izmantojamās zemes piemērotību lauksaimnieciskajai ražošanai un paša reģiona lauksaimnieku aktivitātēm uzņēmējdarbībā, kā rezultātā iespējama racionālāka saņemto kredītu izmantošana un efektīvāka saimniecības ekonomiskās darbības attīstība.

Ļoti būtisks rādītājs ir šīs pievienotās vērtības apjoma izmaiņas analizējamā perioda 4 gados: Zemgalē tas samazinājies par 25%, bet Vidzemē vēl krasāk, t.i., par 46%. Savukārt Kurzēmē un Centra reģionā vērojamas pievienotās vērtības stabilizācijas tendences.

IKP apjoma uz vienu iedzīvotāju ekonomiskais saturs nav viennozīmīgs. Pastāvot zināmiem nosacījumiem, ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits var

tieši iespaidot IKP lielumu, gan ar nosacījumu, ka bezdarbs ir mazs. Vērtējot IKP lielumu uz vienu iedzīvotāju secināms, ka vislielākais un visstraujāk pieaugošais tas ir Centra un Kurzemes reģionos, turpretī Latgalē IKP līmenis uz vienu iedzīvotāju ir turpinājis samazināties.

Šīs lielās reģionālās atšķirības un izmaiņu virzienus nenosaka tikai kredīti, liela vai pat galvenā ietekme var būt arī citiem makroekonomiskajiem faktoriem.

Lai noskaidrotu lauksaimniekiem izsniegto kredītu ietekmi uz lauksaimniecības nozaru attīstību, tika analizēta galveno lauksaimniecības kultūru kopražas un lauksaimniecības mašīnu un iekārtu izmaiņu dinamika. Par galvenajām lauksaimniecības kultūrām tika izvēlēti graudaugi, cukurbietes un kartupeļi. No lauksaimniecības mašīnām tika analizēta traktoru, labības kombainu un lauksaimniecības darba mašīnu (arklu, sējmašīnu, utt.) skaita dinamika. Apkopotie dati sakārtoti 3. tabulā.

Kā redzams 3. tabulā, nemitīgi palielinoties kredītu atlikumiem, traktoru skaits ir stabilizējies. Tas var liecināt par to, ka uzņēmīgākie lauksaimnieki kredītus izmanto jaudīgāku, modernu lauksaimniecības mašīnu iegādei, lai paaugstinātu darba ražīgumu un tā kvalitāti. Arī tehnoloģisko iekārtu komplektu skaits ir stabilizējies, kas var liecināt par kredītu izmantošanu tehnoloģiskajai modernizācijai. Labības kombainu skaita pieaugumu var izskaidrot ar labības sējumu koncentrēšanos specializētās saimniecībās, kuras paplašinās un spēj

3. tabula/Table 3

Latvijas lauksaimniekiem izsniegto kredītu ietekme uz galvenajiem lauksaimniecības nozares rādītājiem 1994.-2001. gadā

The impact of the disbursed credits to the agrarian sector of Latvia on the principal agricultural indicators between 1994 and 2001

Gadi/ Years	Kredītu atlikums, milj. Ls/Credit balance, LVL million	Galvenā lauksaimniecības tehnika, tūkst./Principal agricultural machines, th. units			Galveno lauksaimniecības kultūru kopražā, tūkst. t/ Principal crop production, th. tonnes		
		traktori/ tractors	labības kombaini/ grain combines	L/s iekārtas/ agricultural machinery	graudi (bez pākšaugiem)/ cereals (excl. pulses)	cukur- bietes/ sugar beet	kartupeļi/ potatoes
1994	2.83	37.3	2.7	25.9	896	228.2	1045
1995	12.5	37.3	2.7	25.9	689	250.0	864
1996	11.5	53.0	3.7	39.7	961	257.8	1082
1997	19.2	48.1	4.5	36.9	1035	387.5	946
1998	36.4	45.9	4.2	38.7	959	597.0	694
1999	40.1	46.9	4.8	38.2	783	451.5	796
2000	46.4	49.2	4.9	39.2	924	407.7	747
2001	51.7	56.3	6.2	39.7	928	491.2	615

Avots: aprēķini pēc CSP (Latvijas Statistikas ..., 1994-2002; Lauku saimniecības ..., 1996-2002)

un Latvijas Komercbanku asociācijas (Latvijas Komercbanku ..., 1994-2001) datiem.

Source: calculations according to the Central Statistical Bureau, the Association of Commercial banks of Latvia.

kombinēt papildresursus.

Analizējot kredītu izmantošanas mērķus, atklājies, ka kopumā nepilni 50% kredītu tiek izmantoti tieši tehnikas iegādei. Pēdējo gadu laikā audzis pieprasījums pēc Rietumu valstīs ražotās jaudīgās un modernās traktortehnikas. Tas izskaidrojams ar NVS un Rietumu valstīs ražoto traktoru cenu izlīdzināšanos Latvijas tirgū. Līdz ar to, pastāvot līdzīgām cenām, lauksaimnieki izvēlas augstākas kvalitātes traktortehniku.

Tālāk analizējot 3. tabulas datus, secināms, ka graudu kopražas un cukurbiešu kopražas dinamikai nav sakarības ar kredītu atlikumu palielinājumu, bet kartupeļu kopražas izmaiņu virziens ir pretējs: augot kredītsaistībām, kartupeļu ražošana samazinās. Tas norāda uz citu faktoru būtisku un izšķirošu ietekmi, starp kuriem galvenais var būt produkcijas pieprasījums patēriņa tirgū, kā arī konkurētspējīgas ražošanas izmaksas un cenas. Procesu virzienu attīstība parādīta 3. attēlā.

Izvērtējot 3. attēlā sakārtoto informāciju, var konstatēt, ka:

- kredītu atlikums konsekventi sāk palielināties ar 1997. gadu;
- kredītu atlikumu būtiskais palielinājums nav nozīmīgi ietekmējis graudu kopražu, kura palielinās tikai pēdējos gados.

Tas nozīmē, ka kredītu izmantošana nav noteicošais šo procesu izmaiņu faktors.

Secinājumi

1. Pasaules Bankas speciālās mērķkreditlīnijas ir palīdzējušas lauksaimniekiem un lauku uzņēmējiem saņemt ilgtermiņa aizdevumus, izveidot savu

kreditvēsturi un kļūt par uzticamiem komercbanku klientiem.

2. Lauksaimniecības kreditēšanas sākuma gados uzkrājoties izmantoto kredītu atlikumiem un to ietekmes potenciālam, kā arī pateicoties citiem lauksaimniecības atbalsta pasākumiem, nozares pievienotā vērtība, sākot ar 1999. gadu, ievērojami un konsekventi palielinājās.

3. Nozares pievienotās vērtības īpatsvars pēdējos gados ir stabilizējies.

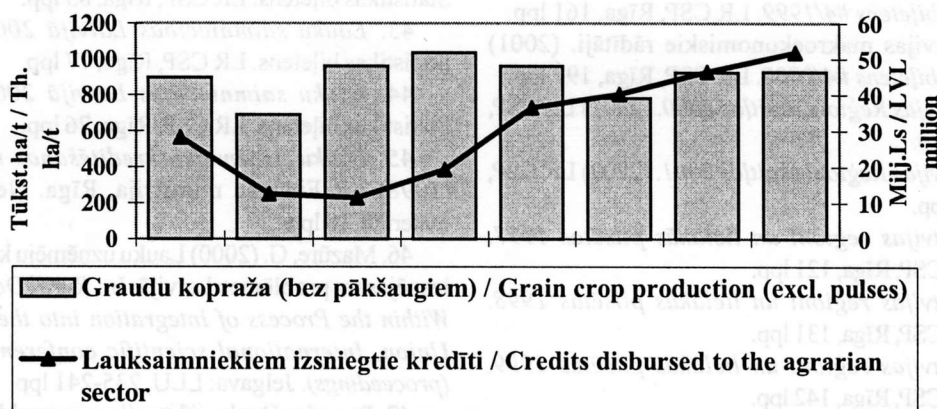
4. Izmantoto kredītu apjomi un to ekonomiskā efektivitāte Latvijas reģionos ir atšķirīgi. Kredītus visaktīvāk izmantojuši Zemgales un Vidzemes lauksaimnieki, kur ir arī vislielākais skaits ekonomiski aktīvo uzņēmumu. Rēķinot uz vienu iedzīvotāju, IKP līmenis krasi pieaudzis Centra un Kurzemes reģionos, bet Latgalē – samazinājies.

5. Visvairāk kredīti un valsts finansiālais atbalsts izmantoti modernu, jaudīgu lauksaimniecības mašīnu un iekārtu iegādei, kā rezultātā lielāks kļūst jaunas traktortehnikas, labības kombainu un citu lauksaimniecības mašīnu un tehnoloģisko iekārtu skaits.

6. Kredītu atlikumu pieaugumam nav tiešas sakarības ar galveno lauksaimniecības kultūru kopražu.

7. Lai lauksaimnieki varētu plaši izmantot kredītus un veiksmīgi ieguldīt investīcijas ražošanas attīstībā un modernizācijā, būtu jāveicina šādu problēmu risinājumi: kredīta atmaksas termiņam jātuvojas investīciju objekta atmaksāšanās laikam, kā arī kredīta gada procentu faktiskajām likmēm jābūt tādām, lai kredīta atmaksa nekavētu rentablu ražošanu.

8. Ar īpašām kreditēšanas programmām būtu jāveicina Latgales reģiona lauksaimnieku un lauku

Avots: aprēķini pēc CSP (Latvijas Statistikas ..., 1994-2002) un Latvijas Komercbanku asociācijas (Latvijas Komercbanku ..., 1994-2001) datiem.

• Source: calculations according to the Central Statistical Bureau and the Association of Commercial banks of Latvia.

3. att. Lauksaimniecības nozarei izsniegto kredītu atlikumu ietekme uz graudu kopražu laika posmā no 1994. līdz 2001. gadam.

Fig. 3. The impact of credit balance disbursed to the agrarian sector on the grain crop production between 1994 and 2001.

uzņēmēju intensīvāka kreditēšanās un reģiona attīstība.

Literatūra

1. Arhipova, I., Ramute, L. (1998) *Datu statistiskā apstrāde ar MS Excel*. Jelgava, 159 lpp.
2. Burt, E. (1997) *Credit Management Handbook*. Gower, 486 pp.
3. Feiferis, I. (1999) Izrāvienam uzņēmējdarbības attīstībā – MVU attīstības banku! *Kapitāls*, Nr. 3, 62.-63. lpp.
4. Kalniņš, A. (1995) Kredītpolitika lauksaimniecībā un citās tautsaimniecības nozarēs. *Dienas bizness*, 29.11.1995.
5. Kirstuks, A. (1998) Droši kredīti un lauku attīstības fonds. *Latvijas Vēstnesis*, 13.05.1998.
6. Krastiņš, O. (1998) *Statistika un ekonometrija*. Rīga, 435 lpp.
7. *Latvijas Hipotēku un zemes bankas informācija*. (1994-2001) Nepublicētie materiāli, 10 lpp.
8. *Latvijas Komerčbanku asociācijas materiāli*. (1994-2001) Nepublicētie materiāli, 1 lpp.
9. *Latvijas lauksaimniecība 1998: politika un attīstība*. (1999) LVAEI, Rīga, 152 lpp.
10. *Latvijas lauksaimniecība un lauki 1999: politika un attīstība*. (2000) LVAEI, Rīga, 223 lpp.
11. *Latvijas lauksaimniecība un lauki 2000: politika un attīstība*. (2001) LVAEI, Rīga, 215 lpp.
12. Latvijas makroekonomiskie rādītāji. (1997) *Ceturkšņa biļetens #4/1996*. LR CSP, Rīga, 102 lpp.
13. Latvijas makroekonomiskie rādītāji. (1998) *Ceturkšņa biļetens #4/1997*. LR CSP, Rīga, 115 lpp.
14. Latvijas makroekonomiskie rādītāji. (1999) *Ceturkšņa biļetens #4/1998*. LR CSP, Rīga, 145 lpp.
15. Latvijas makroekonomiskie rādītāji. (2000) *Ceturkšņa biļetens #4/1999*. LR CSP, Rīga, 161 lpp.
16. Latvijas makroekonomiskie rādītāji. (2001) *Ceturkšņa biļetens #4/2000*. LR CSP, Rīga, 197 lpp.
17. *Latvijas Reģioni skaitļos 2000*. (2001) LR CSP, Rīga, 133 lpp.
18. *Latvijas Reģioni skaitļos 2001*. (2002) LR CSP, Rīga, 149 lpp.
19. *Latvijas reģioni un lielākās pilsētas 1997*. (1998) LR CSP, Rīga, 121 lpp.
20. *Latvijas reģioni un lielākās pilsētas 1998*. (1999) LR CSP, Rīga, 131 lpp.
21. *Latvijas reģioni un lielākās pilsētas 1999*. (2000) LR CSP, Rīga, 142 lpp.
22. *Latvijas Statistikas gadagrāmata 1993*. (1994) LR CSP, Rīga, 307 lpp.
23. *Latvijas Statistikas gadagrāmata 1995*. (1996) LR CSP, Rīga, 324 lpp.
24. *Latvijas Statistikas gadagrāmata 1997*. (1998) LR CSP, Rīga, 315 lpp.
25. *Latvijas Statistikas gadagrāmata 1998*. (1999) LR CSP, Rīga, 348 lpp.
26. *Latvijas Statistikas gadagrāmata 1999*. (2000) LR CSP, Rīga, 328 lpp.
27. *Latvijas Statistikas gadagrāmata 2000*. (2001) LR CSP, Rīga, 229 lpp.
28. *Latvijas Statistikas gadagrāmata 2001*. (2002) LR CSP, Rīga, 249 lpp.
29. *Lauksaimniecība Latvijā 1990.-1994. Statistisko datu krājums*. (1995) LR CSP, Rīga, 53 lpp.
30. *Lauksaimniecība Latvijā 1991.-1995. Statistisko datu krājums*. (1996) LR CSP, Rīga, 50 lpp.
31. *Lauksaimniecības gada ziņojums*. (1998) LR Zemkopības ministrija, Rīga, 111 lpp.
32. *Lauksaimniecības gada ziņojums*. (1999) LR Zemkopības ministrija, Rīga, 148 lpp.
33. *Lauksaimniecības gada ziņojums*. (2000) LR Zemkopības ministrija, Rīga, 143 lpp.
34. *Lauksaimniecības gada ziņojums*. (2001) LR Zemkopības ministrija, Rīga, 145 lpp.
35. *Lauksaimniecības ilgtermiņa investīciju kreditēšanas programma*. (2001) LR ZM, Rīga, 17 lpp.
36. *Lauksaimniecības un tās nozaru attīstības programmas pamati*. (1998) LR ZM, Rīga, 76 lpp.
37. *Lauku problēmu risināšanas un attīstības koncepcija*. (2001) LR ZM, Rīga, 53 lpp.
38. *Lauku saimniecības Latvijā 1995*. (1996) Statistikas biļetens. LR CSP, Rīga, 71 lpp.
39. *Lauku saimniecības Latvijā 1996*. (1997) Statistikas biļetens. LR CSP, Rīga, 70 lpp.
40. *Lauku saimniecības Latvijā 1997*. (1998) Statistikas biļetens. LR CSP, Rīga, 73 lpp.
41. *Lauku saimniecības Latvijā 1998*. (1999) Statistikas biļetens. LR CSP, Rīga, 76 lpp.
42. *Lauku saimniecības Latvijā 1999*. (2000) Statistikas biļetens. LR CSP, Rīga, 83 lpp.
43. *Lauku saimniecības Latvijā 2000*. (2001) Statistikas biļetens. LR CSP, Rīga, 77 lpp.
44. *Lauku saimniecības Latvijā 2001*. (2002) Statistikas biļetens. LR CSP, Rīga, 76 lpp.
45. *Lauku uzņēmumu kreditēšanas noteikumi*. (1998) LR Finanšu ministrija, Rīga. Nepublicētie materiāli, 18 lpp.
46. Mazūre, G. (2000) Lauku uzņēmēju kreditēšanās iespējas un problēmas Latvijā. In: *Rural Development Within the Process of Integration into the European Union, International scientific conference reports (proceedings)*. Jelgava: LLU, 235-241 lpp.
47. Pasaules Banka. //http://www.worldbank.org
48. Štokenbergs, A. (1997) Nepietiekama iniciatīva PB kredītu iegūšanā. *Diena*, 17.12.1997.
49. Štokenbergs, A. (1997) Noslēgusies pirmā PB kredītlinija lauksaimniecībai. *Diena*, 01.12.1997.
50. Štokenbergs, A. (1998). Piešķirti 24 mazie kredīti lauku biznesa attīstībai. *Diena*, 23.01.1998.